

FD

FORSVARSDPARTEMENTET

Høringsnotat

Forslag til endringer i forsvarsloven, folketrygdloven og vernepliktsforskriften

November 2022

Innhold

1.	Innledning.....	3
2.	Bakgrunn	3
2.1	Dagens praksis for studenter ved FHS	4
2.2	Bakgrunnen for departementets forslag i høringsnotatet.....	4
3.	Gjeldende rett	5
3.1	Tjenesteplikt	5
3.1.1	Tjenesteplikt basert på verneplikten.....	5
3.1.2	Tjenesteplikt basert på kontrakt	6
3.2	Erstatningsordninger.....	6
3.2.1	Yrkesskadedekning etter yrkesskedeforsikringsloven	6
3.2.2	Ny erstatningsordning for personer inne til førstegangstjeneste.....	7
3.2.3	Yrkesskadedekning etter folketrygdloven.....	7
3.2.4	Engangserstatning	8
3.3	Vernepliktsforskriften.....	8
4.	Departementets vurderinger og forslag	9
4.1	Vurdering av dagens ordning	9
4.1.1	Tjenesteplikt	9
4.1.2	Vurdering av dagens erstatningsdekning	9
4.1.3	Behov for endringer i vernepliktsforskriften.....	10
4.2	Departementets forslag	11
4.2.1	Nærmere om lovforslaget i forsvarsloven.....	11
4.2.2	Nærmere om forslaget til endringer i folketrygdloven.....	12
4.2.3	Nærmere om forslaget til endringer i vernepliktsforskriften	12
5.	Økonomiske og administrative konsekvenser	13
6.	Forslag til lovendringer	13
6.1	Endringer i forsvarsloven	13
6.2	Endringer i folketrygdloven	14
7.	Forslag til forskriftsendringer.....	14
7.1	Vernepliktsforskriften § 26.....	14
7.2	Vernepliktsforskriften § 86.....	15

1. INNLEDNING

Forsvarsdepartementet sender med dette på høring forslag til endringer i lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) av 12. august 2016 nr. 77, forskrift om verneplikt og heimevernstjeneste (vernepliktsforskriften) av 16. juni 2017 nr. 779 og lov om folketrygd (folketrygdloven) av 28. februar 1997 nr. 19.

Forslagene innebærer å lovfeste Forsvarets adgang til å inngå kontrakt om tjenesteplikt med personer som tas opp til utdanning på bachelornivå ved Forsvarets høyskole (FHS). Videre foreslås det å gjøre endringer i vernepliktsforskriften om godskriving av ordinær tjeneste og pliktmessig avhold, samt folketrygdlovens bestemmelse om yrkesskadedekning for militærpersoner i § 13-8. Endringene som foreslås i folketrygdloven kapittel 13 er utarbeidet i dialog med Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som har forvaltningsansvaret for denne delen av folketrygdloven.

Etter departementets syn vil de foreslåtte endringene klargjøre bachelorstudentene ved FHS' rettigheter og plikter under utdanningen og deres rettslige status under studiet.

2. BAKGRUNN

Gjennom Innst. 62 S (2016–2017) til Prop. 151 S (2015–2016) «Kampkraft og bærekraft» ga Stortinget sin tilslutning til behovet for å reformere utdanningssystemet i Forsvaret. Målet for utdanningsreformen (URE) var å skape bedre forutsetninger for kvalitet i utdanningen og samtidig redusere utgifter. FHS, Krigsskolen, Sjøkrigsskolen, Luftkrigsskolen og Forsvarets ingeniørhøgskole ble slått sammen til én høyskole – Forsvarets høyskole med oppstart høsten 2018. Høsten 2020 ble også språk- og etterretningsskolen (SESK) ved Etterretningstjenestens våpenskole underlagt FHS.

URE la til grunn at nytt forvaltningssystem for studentene skulle bygge på modellen fra Cyberingeniørskolen (tidligere Forsvarets ingeniørhøgskole). Det følger av Prop. 151 S (2015-2016) at «[e]llevne på Krigsskolen, Sjøkrigsskolen og Luftkrigsskolen er tilsatt som kadetter med full lønn under utdanning, mens studentene ved Forsvarets ingeniørhøgskole (FIH) og Forsvarets etterretningshøgskole (FEH) kompenseres som korporaler med fri kost og losji.» Etter den nye ordningen skulle derfor bachelorstudentene få tilsvarende vilkår som studentene ved Cyberingeniørskolen, og defineres i kategorien ikke-ansatt. I tråd med langtidsplanen harmoniserte Forsvaret vilkårene mellom Forsvarets egne akkrediterte utdanninger, samtidig som det var en harmonisering mot sivil sektor.

Etter URE går den grunnleggende offisersutdanningen (GOU) ved FHS over tre år, i noen tilfeller tre og et halvt år, og gir en bachelorgrad i militære studier. Allerede ansatte spesialister vil også kunne søke om opptak til GOU, og må ta permisjon fra sin stilling under utdanningen. I tillegg kan kandidater som allerede har en sivil bachelorgrad søke om å tas opp til årsstudium i militær ledelse og operasjoner, som er en ettårig utdanning for å bli offiser i Forsvaret. Denne utdanningen utgjør i all hovedsak det første året for bachelorstudentene i militære studier for alle fordypninger. Språk- og etterretningsutdanningen og cyberingeniørutdannelsen gjennomføres også som en treårig bachelor ved FHS, og disse studentene blir spesialister etter endt utdanning.

Utdanningene varierer mellom akademiske fag og praksis i form av feltøvelser, mindre taktiske øvelser uten tropper, caser, kartøvelser, simulatorøvelser, taktiske beslutningsspill og ulike praksisarenaer.

Endringene i URE innebar ikke kun nye vilkår for studentene på GOU, men også for øvrige bachelorstudenter ved FHS. I tillegg ble SESK underlagt FHS i 2020, og dette innebar at også denne utdannelsen ble omfattet av de nye vilkårene. I det følgende vil derfor både kadettene, studentene ved årsstudium i militær ledelse og operasjoner, Cyberingeniørskolen og SESK omtales som bachelorstudenter/studentener.

2.1 Dagens praksis for studenter ved FHS

Etter den nye utdanningsreformen mottar ikke studenter på bachelorutdanning og årsstudium i militær ledelse og operasjoner ved FHS lønn. De får imidlertid en godtgjøring i form av utdanningstillegg tilsvarende grunnbeløpet i folketrygden, reisegodtgjøring, fri kost, losji og bekledning. I tillegg kan studentene motta forsørgertillegg, og studentene kan videre søke om sosialstønad, jf. Fredsregulativet for Forsvaret. Studentene gjennomfører frivillig utdanning i Forsvaret med vilkår som beskrevet i utdanningskontrakten. Etter fullført og bestått utdanning er studentene sikret fast tilsetting i Forsvaret, og de pålegges en plikttjeneste i Forsvaret tilsvarende utdanningens lengde.

Bachelorstudentene ved FHS er vernepliktige ettersom de er mellom 19 og 44 år og funnet skikket til tjeneste, jf. forsvarsloven § 6. Som følge av dette har studentene etter dagens ordning en tjenesteplikt etter forsvarsloven § 2 gjennom verneplikten. Det fremgår imidlertid ikke av dagens utdanningskontrakt eller tilbud om studieplass at studentene er tjenestepliktig etter forsvarsloven. Studentene får godskrevet deler av utdanningen som ordinær tjeneste etter vernepliktsforskriften § 26, dersom førstegangstjenesten ikke er gjennomført før studiestart. Resten av utdanningsperioden regnes som frivillig tjeneste, basert på tilbud om studieplass og signert utdanningskontrakt. Vernepliktsforskriften § 26 er imidlertid ikke oppdatert etter URE, og omtaler derfor ikke godskriving av ordinær tjeneste under utdanning på bachelornivå ved FHS.

Erfaringene fra de første årene etter URE med endrede vilkår for bachelorstudentene ved FHS, har synliggjort at det er behov for et forbedret og tydeligere rammeverk for studentenes vilkår, rettigheter og plikter som ikke-ansatt i Forsvaret. Det er viktig for studentene at de har et klart og tydelig rammeverk, slik at det er forutsigbart hvilke rettigheter og plikter de har under utdanningen. Det er viktig at studentene, også før de tas opp til utdanning, er klar over hvilke rettigheter og plikter det innebærer å bli en del av en militær organisasjon som FHS. Et tydelig rammeverk er også en viktig forutsetning for den videre utviklingen av et helhetlig utdanningssystem i Forsvaret.

2.2 Bakgrunnen for departementets forslag i høringsnotatet

Med bakgrunn i at det har vist seg at det er behov for et tydeligere rammeverk for studentenes vilkår, nedsatte Forsvarsdepartementet i desember 2020 en arbeidsgruppe. Denne arbeidsgruppen skulle blant annet se på behovet for endringer i forsvarsloven og vernepliktsforskriften, samt kartlegge forhold som kunne være uklare, for eksempel hvilke erstatningsordninger studentene er omfattet av under studiet. Arbeidsgruppens medlemmer bestod av representanter fra Forsvaret og Forsvarsdepartementet. Arbeidsgruppens rapport ble ferdigstilt våren 2021. Departementets forslag i høringsnotatet baserer seg blant annet på vurderinger av de forslag som arbeidsgruppen fremmet i rapporten.

I arbeidet med å klargjøre bachelorstudentenes rettigheter og plikter, har departementet i tillegg innhentet innspill fra studentrepresentantene ved FHS, de ulike arbeidstakerorganisasjonene og Forsvaret.

Det har blant annet kommet innspill om at bachelorstudentene bør ha en utvidet dekning for skader utenfor tjeneste tilsvarende den nye erstatningsordningen i forsvarsloven § 33 a som trådte i kraft 1. juli 2022 for de inne til førstegangstjeneste, jf. Prop. 67 L (2021-2022). Videre har det

blitt spilt inn at studentene bør ha en utvidet dekning etter folketrygdloven §13-8 andre ledd i samtlige utdanningsår.

I tillegg er det spilt inn av studentrepresentantene at det er behov for å endre vernepliktsforskriften § 86 om pliktmessig avhold slik at det gjøres unntak for bachelorstudentene. Departementet mottok i tillegg en rekke innspill som knytter seg til forvaltningen av bachelorstudentene. Disse innspillene vil ikke adresseres i dette høringsnotatet, men departementet legger til grunn at Forsvaret vil vurdere og ta stilling til innspillene.

Departementet finner likevel grunn til å si noe om studentenes innspill om en definert tjenestid når studentene er under utdanning. Studentene har bedt om en definert tjenestetid på lik linje med tilsatte. Etter departementets vurdering er det viktig for den enkelte student at de har en stor grad av forutsigbarhet knyttet til utdanningen og hva det forventes at de deltar på. Departementet viser imidlertid til at utdanningen ved FHS er en kombinasjon av akademiske og praktiske fag, og dette krever at det gjennomføres aktiviteter i tillegg til ordinær undervisning. Departementet legger til grunn at Forsvaret vil se nærmere på hvordan den enkelte student kan sikres en tilstrekkelig grad av forutsigbarhet under utdanning.

3. GJELDENE RETT

Det er per i dag ulike regelverk som regulerer bachelorstudentene ved FHS' rettigheter og plikter. Bachelorstudentene som søker seg til utdanning ved FHS blir en del av en militær organisasjon, og dette medfører særskilte rettigheter og plikter for studentene etter forsvarsloven. Videre er det gitt forskrift om delvis anvendelse av universitets- og høyskoleloven (uhl.), som medfører at studentene også har rettigheter og plikter etter universitets- og høyskoleloven.

Videre regulerer folketrygdloven, yrkesskadeforsikringsloven og forsvarsloven hvilke erstatningsordninger studentene kan være omfattet av. Det er også gitt regler om godskrivning av ordinær tjeneste og utfyllende regler om erstatning i vernepliktsforskriften.

3.1 Tjenesteplikt

Det følger av forsvarsloven § 2 at loven gjelder tjenesteplikt i Forsvaret og rettigheter og plikter knyttet til dette. En person kan pålegges en tjenesteplikt i Forsvaret enten fordi vedkommende har verneplikt, er militært tilsatt eller har inngått annen kontrakt om tjenesteplikt i Forsvaret, jf. forsvarsloven § 2 første ledd.

3.1.1 Tjenesteplikt basert på verneplikten

Verneplikten er hjemlet i Grunnloven § 119, som fastslår at alle norske statsborgere har en alminnelig plikt til å verne om sitt fedreland. Det følger videre av bestemmelsen at pliktens anvendelse og begrensninger skal fastsettes i lov. De juridiske rammene for dagens vernepliktsordning fremkommer i forsvarsloven.

Forsvarsloven § 6 regulerer hvem som har verneplikt. Utgangspunktet er at alle norske statsborgere som er skikket til tjeneste i Forsvaret, har verneplikt fra det året de fyller 19 år, til utgangen av det året de fyller 44 år.

Når man har verneplikt følger også en plikt til å gjøre tjeneste i Forsvaret. Denne tjenesteplikten omfatter ordinær og ekstraordinær tjeneste, jf. forsvarsloven § 17. *Ordinær tjeneste* i fred omfatter førstegangstjeneste, repetisjonstjeneste, årlig heimevernstjeneste og offisers-, befals- og spesialistopplæring. Den ordinære tjenestens samlede lengde som kan pålegges vernepliktige er på 19 måneder, jf. forsvarsloven § 18 første ledd. Med hjemmel i § 18 fjerde ledd er det i

vernepliktsforskriften § 26 gitt bestemmelser om hvordan ordinær tjeneste skal beregnes og godskrives.

Den ekstraordinære tjenesten avregnes ikke mot tjenesteplikten på 19 måneder, jf. forsvarsloven § 18. Den kommer derfor i tillegg til den ordinære tjenestetiden i fred. *Ekstraordinær tjeneste* er eksempelvis beredskapstjeneste ved styrkeoppbygging, særlige øvelser som skal styrke Forsvaret og vakthold og sikring av objekter og infrastruktur.

3.1.2 Tjenesteplikt basert på kontrakt

I tillegg til de som har tjenesteplikt i Forsvaret som følge av den lovpålagte verneplikten, er det også andre personellkategorier som kan pålegges en tjenesteplikt. Dette er personer som har en tjenesteplikt gjennom et tilsettingsforhold med Forsvaret, eller personer som har inngått kontrakt om tjenesteplikt, jf. forsvarsloven § 2.

Forsvaret har i medhold av forsvarsloven § 2 adgang til å inngå kontrakter om tjenesteplikt i Forsvaret. Per i dag har Forsvaret kun anledning til å inngå kontrakt om tjenesteplikt med frivillige i Heimevernet og kvinner født før 1. januar 1997, jf. forsvarsloven § 24 og 25. Forsvarets adgang til å inngå slike kontrakter om tjenesteplikt er hjemlet i lov, ettersom tjenesteplikten i Forsvaret kan være inngripende utover det som er vanlig i et ansettelsesforhold.

Departementet bemerker for øvrig at regjeringen har foreslått å utvide Forsvarets adgang til å inngå kontrakt om tjenesteplikt, jf. Prop 134 L (2021-2022).

3.2 Erstatningsordninger

3.2.1 Yrkesskadedekning etter yrkesskedeforsikringsloven

Reglene om yrkesskedeforsikring fremkommer av yrkesskedeforsikringsloven (yforsl.). Loven gjelder ved personskade påført arbeidstakere hos arbeidsgivere i riket, jf. yforsl. § 1. Etter yforsl. § 2 bokstav b regnes tjenestepliktige i Forsvaret som arbeidstakere. Studentene på bachelorutdanning og årsstudium i militær ledelse og operasjoner er tjenestepliktige, og dermed omfattet av loven.

Yrkesskedeforsikringen dekker kun skader og sykdommer som arbeidstakere påføres i arbeid på arbeidssstedet i arbeidstiden, jf. yforsl. § 10. Det fremgår av forarbeidene til bestemmelsen at dette skal forstås på samme måte som i folketrygdloven (ftrl.) 13-6 andre ledd.

Det vil si at skader som oppstår ved deltakelse på frivillige fritidsaktiviteter som er tilrettelagt av arbeidsgiver, men som ikke er relevante for jobben og ikke har et faglig tilsnitt eller program, gjerne ikke dekkes av yrkesskedeforsikringen.

Det gis nærmere anvisning i yforsl. § 11 om hvilke skader og sykdommer som forsikringen dekker. Loven oppstiller samme yrkesskadebegrep og avgrensning mot yrkessykdommer som ftrl. § 13-3 og 13-4. Skaden eller sykdommen må enten være forårsaket av en arbeidsulykke slik denne defineres i folketrygdloven § 13-3, være likestilt med yrkesskade i medhold av folketrygdloven § 13-4, eller skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Andre skader enn dette gir ikke krav på yrkesskedeforsikring.

Det er ikke gitt særregler om utvidet dekning etter yrkesskedeforsikringsloven, slik man har gjort etter folketrygdloven.

Yrkesskedeforsikringen skal dekke lidt tap, tap i fremtidig erverv, utgifter skaden antas å påføre skadelidte i framtiden, samt eventuell menerstatning, jf. yforsl. § 12 første ledd. Forsikringen

utmåles etter reglene i forskrift av 21. desember 1990 nr. 1027 om standardisert erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring.

3.2.2 Ny erstatningsordning for personer inne til førstegangstjeneste

Forsvarsloven § 33 a trådte i kraft 1. juli 2022 og gir vernepliktige inne til førstegangstjeneste erstatning som om de var dekket av yrkesskadeforsikringsloven, for skader som de påføres under aktiviteter som er organisert av eller tilrettelagt for Forsvaret. Det har kommet innspill til departementet om at også bachelorstudentene ved FHS bør omfattes av den nye erstatningsordningen. I denne forbindelse viser departementet til vurderingen av hvem som omfattes av den nye ordningen, jf. Prop. 67 L (2021-2022) punkt 3.3.3 hvor følgende fremgår:

«Den foreslåtte ordningen er særlig begrunnet i at de førstegangstjenestegjørende gjennomfører en lovpålagt tjeneste og at de står til Forsvarets disposisjon hele døgnet. Utdanning på krigsskolene er noe den enkelte frivillig søker seg til og innebærer ikke avtjening av en lovpålagt tjeneste. At deler av utdanningen godskrives som førstegangstjeneste, kan etter departementets syn ikke begrunne at de skal ha samme erstatningsvern, når tjenesten ellers gjennomføres på ulike premisser.»

Bachelorstudentene ved FHS omfattes etter dette ikke av denne nye erstatningsordningen.

3.2.3 Yrkesskadedekning etter folketrygdloven

Folketrygdloven gir bestemmelser om hvilke ytelser arbeidstakere og andre har krav på fra NAV. Folketrygdloven kapittel 13 har regler om yrkesskadedekning for dem som har skadet seg i arbeid. Disse reglene gir særfordeler utover folketrygdens ordinære stønadssystem.

Yrkesskadedekningen for militærpersoner og andre tjenestegjørende er regulert i ftrl. 13-8. Etter ftrl. §13-8 første ledd bokstav a er vernepliktige og frivillig tjenestegjørende etter forsvarsloven yrkesskadedekket. Det samme gjelder militært tilsatte, jf. ftrl. §13-8 første ledd bokstav d og de som tjenestegjør i Forsvaret som lotter, jf. §13-8 første ledd bokstav e.

Det følger av ftrl. § 13-8 andre ledd at vernepliktige og frivillig tjenestegjørende er yrkesskadedekket ved «enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått i tidsrommet fra de møter til tjeneste til de blir dimittert». Dette innebærer at denne gruppen har en 24-timers yrkesskadedekning for enhver skade og sykdom oppstår i tiden de er inne til tjeneste. Det stilles ikke krav om at skaden er forårsaket av en arbeidsulykke. Bakgrunnen for at denne gruppen er gitt en utvidet trygddekning, er at de er ansett for å være i tjeneste sammenhengende fra innrykk til de dimitterer, også under permisjoner, jf. NAVs rundskriv R13-00 til folketrygdloven kap. 13 (heretter kalt rundskrivet).

Militært tilsatte som nevnt i første ledd bokstav d har en tilsvarende utvidet dekning i de tilfeller de deltar i «manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold», jf. ftrl. § 13-8 tredje ledd.

Praksis har vært at også elever ved militære skoler og det som tidligere ble kalt vernepliktig befall, har en utvidet dekning etter ftrl. § 13-8 andre ledd mens de avtjener førstegangstjenesten. Den utvidede dekningen det første året har frem til nylig kun omfattet de som ikke har gjennomført førstegangstjenesten før de påbegynner utdanningen. De som har gjennomført førstegangstjenesten før oppstart av utdanningen, har ikke hatt en slik utvidet dekning etter folketrygdloven. Departementet viser for øvrig til at rundskrivet nylig er endret, slik at den utvidede dekningen skal gjelde alle det første året av utdanningen.

Når det gjelder hvilken yrkesskadedekning bachelorstudentene ved FHS og andre under utdanning i Forsvaret har etter ftrl. § 13-8, er ikke dette eksplisitt regulert i bestemmelsen.

Yrkesskadedekningen for denne gruppen beror derfor på en tolking av ftrl. § 13-8 sammenholdt med ftrl. § 13-10. Dekningen følger også delvis av eldre rundskriv fra NAV og forvaltningspraksis.

I henhold til lovens hovedregel kan bachelorstudenter ved FHS og andre under utdanning i Forsvaret, være yrkesskadedekket for yrkesskader som de blir påført på undervisningsstedet i undervisningstiden etter reglene for elever/studentene i ftrl. § 13-10 første og tredje ledd. Det oppstilles som vilkår at skaden regnes som en yrkesskade, og bestemmelsen gir derfor ikke en utvidet dekning tilsvarende den som gjelder for visse grupper militært personell, jf. ftrl. § 13-8 andre og tredje ledd og beskrivelsen ovenfor. Det er imidlertid ikke krav om å få «undervisning», tilsvarende kravet ftrl. § 13-6 andre ledd om at arbeidstakerne også må være «i arbeid».

3.2.4 Engangserstatning

Etter forsvarsloven § 33 har tjenestepliktige som ikke er tilsatt og frivillige som ikke er tilsatt, krav på engangserstatning dersom de påføres skader eller sykdommer under tjenesten som medfører medisinsk invaliditet. Bachelorstudentene og studentene ved årsstudium i militær ledelse og operasjoner, er tjenestepliktige uten å være tilsatt, og er derfor omfattet av engangserstatningsordningen.

Engangserstatningsordningen gjelder 24/7, men har visse begrensninger når det gjelder kravet til graden av varig medisinsk invaliditet og erstatningsstørrelsen.

Erstatning ytes fra 2 % medisinsk invaliditet når sykdommen har oppstått under tjenesten og har sammenheng med tjenesten, og når skaden er påført under tjenesten. Ved sykdom som har oppstått under tjenesten, men som ikke har sammenheng med tjenesten, gis erstatning fra 15 % medisinsk invaliditet. Det samme gjelder ved skader som er påført i fritiden og under permisjon, jf. § 33 tredje ledd.

Erstatning etter forsvarsloven § 33, er oppad begrenset til 15 G for skader påført i tjeneste, mens erstatningen er begrenset til 7,5 G for skader påført utenfor tjeneste, jf. vernepliktsforskriften § 79.

Engangserstatningen kommer i tillegg til lovbestemte trygdeytelser, for eksempel ytelser etter folketrygdloven kap. 13, jf. § 13-8. Dersom det er utbetalt erstatning for samme skade fra staten etter annet grunnlag, reduseres engangserstatningen tilsvarende.

3.3 Vernepliktsforskriften

Vernepliktsforskriften regulerer rettigheter og plikter for vernepliktige og tjenestepliktige.

Det fremkommer av vernepliktsforskriften § 26 at fullført grunnleggende befalsutdanning og det første året som militær lærling godskrives som tolv måneders førstegangstjeneste. Dagens praksis er at bachelorstudentene ved FHS får godskrevet deler av utdanningen som ordinær tjeneste etter denne bestemmelsen, dersom førstegangstjenesten ikke er gjennomført før studiestart.

Forsvarsloven § 62 regulerer pliktmessig avhold for tjenestepliktige i Forsvaret under tjenestetiden. I medhold av § 62 femte ledd kan det fastsettes nærmere regler om avholdsplikten i forskrift. Militært tilsatte og noen sivilt tilsatte i Forsvarsdepartementet og underliggende etater, kan være underlagt pliktmessig avhold ved permisjon og fritid dersom situasjonene nevnt i forsvarstilsatteforskriften § 52 første ledd foreligger. Under normale omstendigheter er de ikke underlagt pliktmessig avhold utenfor tjenestetiden, heller ikke innenfor militært område.

Tjenestepliktige som er i tjeneste uten å være tilsatt, er underlagt pliktmessig avhold hele tiden på militært område og i umiddelbar nærhet til militært område etter vernepliktsforskriften § 86. De kan, i likhet med tilsatte, pålegges pliktmessig avhold også under permisjon ved spesielle situasjoner nevnt i bestemmelsens første ledd andre punktum. Forsvaret kan gi unntak for avholdsplikten for denne gruppen tjenestegjørende ved spesielle anledninger som representasjon, avslutninger og andre høytidlige markeringer. Tjenestepliktige som er i tjeneste uten å være tilsatt, kan heller ikke oppbevare alkoholholdig drikke på militært område.

4. DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

4.1 Vurdering av dagens ordning

4.1.1 Tjenesteplikt

Tidligere hadde kadetter ved FHS status som militært tilsatt, og tjenesteplikten var knyttet opp mot tilsettingsforholdet, jf. forsvarsloven § 2. Etter URE ble imidlertid denne statusen endret til at de ikke lenger ble ansett for å være militært tilsatt, og tjenesteplikten er etter dagens praksis ansett for å være knyttet opp mot verneplikten.

Bachelorstudentene ved FHS er både en del av en militær organisasjon og en del av en sivil akkreditert utdanning. Dette innebærer at studentene ved FHS skiller seg fra studenter ved en vanlig sivil utdanning, ettersom de også har rettigheter og plikter etter forsvarsloven. Ved å ta en bachelorutdanning ved FHS er formålet blant annet at studentene etter endt utdanning skal være skikket til å jobbe som offiser og militær leder i Forsvaret. Dette fordrer at studentene både gjennomfører klasseromsundervisning, men også er med på trening og feltøvelser slik at de får nødvendig militær kompetanse og erfaring. Studentene skal videre gå i uniform og kunne håndtere våpen.

Ved at store deler av hverdagen til studentene er preget av den militære organisasjonen, er det behov for at studentene er underlagt militær kommandomyndighet og at de kan refses disiplinært. Dette innebærer videre at studentene må være tjenestepliktige under utdanningen.

Etter det ovennevnte er det behov for at studentene har en tjenesteplikt under studiet, og at de plikter å gjøre tjeneste i krig eller når krig truer, jf. forsvarsloven § 34. Når studentene har fullført og bestått utdanningen og tilsettes i Forsvaret, vil de være tjenestepliktige gjennom å være militært tilsatt, jf. forsvarsloven § 2. Dersom en student avslutter studiet før det er fullført, vil imidlertid det etter omstendighetene innebære at studenten fortsatt har en tjenesteplikt i kraft av verneplikten.

Departementet har vurdert hvorvidt det er hensiktsmessig å innføre en ny kategori tjenestegjørende i forsvarsloven. Departementet har imidlertid kommet frem til at det er tydeligere og mer forutsigbart for bachelorstudentene at det beskrives hvem som omfattes av den nye bestemmelsen i forsvarsloven, i stedet for å etablere en ny kategori som må defineres i loven. Departementet har derfor kommet frem til at denne gruppen skal betegnes i lovteksten som personer som tas opp til utdanning på bachelornivå i Forsvaret, og ikke defineres som militære studenter eller elever. Etter departementets syn vil en slik løsning være mer klargjørende for bachelorstudentene ved FHS.

4.1.2 Vurdering av dagens erstatningsdekning

Forsvarsdepartementet mener at gjeldende erstatningsordninger i utgangspunktet gir bachelorstudentene og andre under utdanning i Forsvaret et godt erstatningsvern. På enkelte områder er studentene bedre dekket enn studenter ved en sivil høyskole eller universitetet.

Yrkesskadedekningen etter folketrygdloven for personer under utdanning i Forsvaret er imidlertid etter departementets syn, fragmentarisk og ikke videre lett tilgjengelig. Den følger også delvis av

eldre rundskriv fra NAV og praksis. Etter departementets syn er det derfor behov for visse klargjøringer og endringer i folketrygdloven slik at det blir mer forutsigbart hvilke dekninger personer under utdanning i Forsvaret kan ha krav på.

Departementet mener derfor det er behov for en kobling mellom ftrl. § 13-8 og 13-10 slik at det blir tydelig hvilke bestemmelser denne gruppen omfattes av.

Praksis har vært at personer som har gjennomført førstegangstjenesten i forkant av oppstart på utdanningen ved FHS ikke har en utvidet dekning etter ftrl. § 13-8 andre ledd. Motsetningsvis har de som ikke har gjennomført førstegangstjenesten hatt en utvidet dekning i tiden de ellers ville gjennomført førstegangstjenesten. En slik ordning innebærer at to studenter på samme kull som skader seg i samme ulykke, kan ende opp med ulik dekning avhengig av om de har gjennomført førstegangstjenesten før oppstart eller ikke. Departementet viser for øvrig til at NAV nylig har endret rundskrivet, slik at alle har en utvidet dekning det første året.

Etter departementets syn har dette vært en lite hensiktsmessig og uheldig praksis som har skapt usikkerhet for studentene. Departementet mener derfor at dette bør klargjøres, og også utvides i tråd med det som nå fremkommer av rundskrivet, slik at studenter på første utdanningsår, uavhengig av om førstegangstjenesten er gjennomført, har en utvidet dekning. Departementet foreslår at dette lovfestes i ftrl. § 13-8.

En slik utvidet dekning kan imidlertid skape overslagseffekt til andre grupper under utdanning i samfunnet. Til dette viser departementet til at det allerede i dag gjennom praksis eksisterer en særordning for personer under utdanning i Forsvaret.

Ettersom bachelorstudentene ikke lenger har status som militært tilsatt, har de også mistet retten til utvidet yrkesskadedekning etter ftrl. § 13-8 tredje ledd. Dette er en rettighet de tidligere hadde. Departementet er av den oppfatning at studentene, på lik linje med militært tilsatte, bør ha en utvidet dekning når de deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessig forhold. Departementet mener også at dette bør gjelde øvrige personer under utdanning i Forsvaret, så fremt de ikke allerede har en utvidet dekning gjennom første ledd bokstav a eller d, jf. andre og tredje ledd. Departementet mener derfor at endringen bør omfatte alle under utdanning i Forsvaret.

Departementets forslag til endringer i ftrl. innebærer at personer under utdanning i Forsvaret gis en 24-timers yrkesskadedekning for enhver skade og sykdom som oppstår under det første året av utdanningen. Det stilles ikke krav om at skaden er forårsaket av en arbeidsulykke. De resterende årene av utdanningen vil de ha en utvidet dekning når de deltar på øvelser o.l. på lik linje med den dekningen militært tilsatte har. For øvrig er de dekket etter de alminnlige reglene for studenter og elever i folketrygdloven § 13-10. Etter departementets vurdering vil dette gi personer under utdanning i Forsvaret et godt erstatningsrettslig vern ved skade.

Når det gjelder opptak til utdanning i Forsvaret, som gjennomføres som et felles opptak, har NAV tidligere vurdert at de som deltar på opptaket ikke har noen dekning etter folketrygdloven § 13-8. Dette er imidlertid nylig endret i rundskrivet. Departementet foreslår derfor også at det tas inn i § 13-8 at personer som deltar på opptak til utdanning i Forsvaret, er dekket etter reglene i § 13-8 tredje ledd under opptaket.

4.1.3 Behov for endringer i vernepliktsforskriften

Som nevnt tidligere er ikke vernepliktsforskriften § 26 oppdatert etter URE. Bestemmelsen omtaler grunnleggende befalsutdanning, men ikke godskrivning av ordinær tjeneste ved utdanning på bachelornivå. Departementet mener at denne bestemmelsen må oppdateres slik at den

samsvarer med dagens utdanningsordning i Forsvaret, og at det kommer klart frem at personer under utdanning på bachelornivå kan få godskrevet utdanningen som ordinær tjeneste.

Departementet har fått innspill fra studentrepresentantene om at bestemmelsen om pliktmessig avhold i vernepliktsforskriften § 86 får uheldig utslag for bachelorstudentene, fordi avholdsplikten gjør at de ikke kan drikke alkohol på fritiden innenfor militært område. Departementet viser til at bestemmelsen er gitt med hjemmel i forsvarsloven § 62 om pliktmessig avhold. Denne bestemmelsen slår fast at tjenestepliktige i Forsvaret ikke skal nyte alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler under tjenesten. Bakgrunnen for bestemmelsen er å forhindre ulykker. Militært tilsatte er ikke underlagt pliktmessig avhold i fritiden eller under permisjon med mindre det foreligger situasjoner som nevnt i forsvarstilsatteforskriften § 52. Studentene tilbringer mye av sin fritid innenfor militært område, og departementet mener at et absolutt forbud mot alkohol utenfor tjenestetid kan være uforholdsmessig strengt. Etter departementets syn bør det derfor åpnes for unntak fra avholdsplikten for studentene. Departementet mener imidlertid at det bør være opp til Forsvaret å vurdere hvorvidt det bør gis et generelt unntak for denne gruppen, eventuelt i hvilke situasjoner det bør gis unntak.

4.2 Departementets forslag

Departementet mener at gjeldende ordning for bachelorstudentene og studentene på årsstudium i militær ledelse og operasjoner ved FHS må endres i tråd med de endringer som er gjort i utdanningsløpet gjennom URE. Departementet foreslår imidlertid ikke en tilsvarende erstatningsordning for bachelorstudentene som for de inne til førstegangstjeneste i Forsvaret.

For å klargjøre bachelorstudentene ved FHS' rettigheter og plikter, foreslår derfor departementet at det utarbeides en ny lovbestemmelse under kapittel 3 *Tjenesteplikten for vernepliktige og personer med kontrakt om tjeneste* i forsvarsloven. Bestemmelsen foreslås innført som ny § 25 c. I tillegg foreslår departementet å gjøre endringer i folketrygdloven § 13-8 samt vernepliktsforskriftens §§ 26 og 86.

4.2.1 Nærmere om lovforslaget i forsvarsloven

Departementet foreslår at det gis en ny bestemmelse i forsvarsloven som gir Forsvaret hjemmel til å inngå kontrakt om utdanning og tjenesteplikt med personer som tas opp til utdanning på bachelornivå i Forsvaret. Departementet mener at den arbeidsrettslige statusen til personer som inngår kontrakt i medhold av bestemmelsen bør lovfestes. Departementet presiserer at til tross for at studentene ikke er arbeidstakere under utdanning, er de etter departementets oppfatning omfattet av arbeidsmiljøloven § 1-6 bokstav a).

Lovforslagets første ledd hjemler at personer som tas opp til utdanning på bachelornivå i Forsvaret inngår frivillig kontrakt om utdanning og tjenesteplikt i Forsvaret. Det skal fremgå av kontrakten hvilke rettigheter og plikter etter forsvarsloven som gjelder for studentene under utdanningsperioden.

Lovforslagets andre ledd regulerer tjenesteplikten. Ved inngåelse av kontrakt om utdanning og tjenesteplikt i Forsvaret, har studentene i utdanningsperioden en tjenesteplikt etter forsvarsloven § 2.

Lovforslagets tredje ledd regulerer studentenes arbeidsrettslige status. Studenter som inngår kontrakt om utdanning og tjenesteplikt med Forsvaret i medhold av bestemmelsen omfattes ikke av arbeidstakerbegrepet i arbeidsmiljøloven eller ferieloven. Kontraktsforholdet anses videre ikke som et ansettelsesforhold med Forsvaret, hverken som militært tilsatte etter forsvarsloven eller sivilt tilsatte etter statsansatteloven.

Lovforslagets fjerde ledd regulerer at studentene kan pålegges en plikttjeneste etter endt utdanning.

4.2.2 Nærmere om forslaget til endringer i folketrygdloven

Departementet foreslår at det gjøres endringer i folketrygdloven § 13-8 slik at det blir tydeligere og mer forutsigbart for studentene ved FHS hvilken dekning de har etter folketrygdloven kapittel 13 ved yrkesskader. Endringene som foreslås er utarbeidet i samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet som har forvaltningsansvaret for folketrygdloven kapittel 13.

Departementet foreslår at det tas inn en ny bokstav d i bestemmelsens første ledd som omfatter personer under utdanning i Forsvaret. Departementet foreslår at dette skal omfatte de som er under utdanning, men som ikke regnes som vernepliktige eller frivillig tjenestegjørende etter forsvarsloven eller militært tilsatte jf. første ledd bokstav a og ny bokstav e.

Ettersom departementet foreslår å innta en ny bokstav d om personer under utdanning i Forsvaret, vil tidligere bokstav d om militært tilsatte etter forsvarsloven bli ny bokstav e. Tidligere bokstav e om personer som etter avtale deltar i Forsvarets tjeneste som lotter, flyttes videre ned i ny bokstav f.

Departementet foreslår å innta et nytt tredje ledd hvor det fremgår at personer nevnt i bokstav d er yrkesskadedekket etter bestemmelsen som gjelder for elever og studenter så langt det passer. Hensikten med dette forslaget er å klargjøre at personer under utdanning i Forsvaret er yrkesskadedekket etter bestemmelsene som gjelder for studenter, jf. § 13-10.

All den tid hensikten med endringen er å klargjøre yrkesskadedekningen denne gruppen har, mener departementet at det bør foreslås ytterligere presiseringer i det nye tredje leddet i bestemmelsen basert på hvordan bestemmelsen har vært praktisert. Som redegjort for i punkt 4.1.2 er dagens praksis at studenter ved militære skoler har en utvidet dekning på lik linje med medlemmene i første ledd bokstav a det første året av utdanningen. Departementet foreslår å lovfeste at personer under utdanning i Forsvaret skal ha en utvidet dekning det første året av utdanningen. Departementet foreslår at dette, i tråd med rundskrivet, skal gjelde uavhengig av om de har avtjent førstegangstjenesten før oppstart. Departementet mener dette bør lovfestes for å sikre en ensartet dekning for samtlige som er under utdanning det første året.

Videre foreslås det også å innta i det nye tredje leddet at en utvidet dekning gjelder når medlemmene deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold. Dette innebærer at bachelorstudentene får en tilsvarende utvidet dekning som de hadde før URE da de hadde status som militært tilsatt. Det foreslås også å tas inn at personer under opptak til utdanning i Forsvaret har en utvidet dekning.

Ettersom det foreslås innført en ny bokstav d i første ledd og et nytt tredje ledd, vil det være behov for å endre første setning i nytt fjerde ledd til å omfatte medlemmer som nevnt i ny bokstav e. Tilsvarende må første setning i nytt femte ledd endres til ny bokstav f.

4.2.3 Nærmere om forslaget til endringer i vernepliktsforskriften

4.2.3.1 *Forslag til endringer i vernepliktsforskriften §26*

Vernepliktsforskriften kapittel 6 regulerer tjenesteplikten for vernepliktige og personer med kontrakt om tjeneste. § 26 regulerer når grunnleggende befalsutdanning og tjeneste som militær lærling godskrives som ordinær tjenestetid.

Det foreslås i første ledd å endre bestemmelsen slik at befalsutdanningen tas ut. Det er krav om å ha gjennomført førstegangstjenesten for å komme inn på befalsutdanningen, og § 26 kommer derfor ikke lenger til anvendelse for befalsutdanningen. Det foreslås videre at bestemmelsens første ledd endres slik at den omfatter utdanninger på bachelornivå, slik at disse utdannelsene omfattes av godskrivingsreglene. Det er videre foreslått at ordlyden endres til utdanning i Forsvaret.

I bestemmelsens andre ledd foreslås det at grunnleggende befalsutdanning tas ut og erstattes med utdanning i Forsvaret. Dette for å oppdatere bestemmelsens ordlyd i tråd med de endringer som er gjort i Forsvarets utdanninger.

Forslagets tredje ledd regulerer godskriving av utdannelsen som ordinær tjeneste ved avbrutt utdanning. Det følger av forslaget at ved avbrutt utdanning får studentene godskrevet en forholdsmessig lengde som ordinær tjeneste, avhengig av hvor langt i studiet studenten har kommet.

4.2.3.2 *Forslag til endringer i vernepliktsforskriften § 86*

Vernepliktsforskriften § 86 regulerer pliktmessig avhold. Bestemmelsen regulerer at tjenestepliktige som ikke er tilsatt ikke har anledning til å nyte alkohol på fritiden på militært område eller i umiddelbar nærhet til et slikt område. De kan heller ikke oppbevare alkoholholdig drikke innenfor militært område.

Det foreslås å innta et nytt femte ledd i bestemmelsen slik at det åpnes for at Forsvaret kan gi unntak for avholdsplikten for personer under utdanning i Forsvaret også i tilfeller som ikke regnes som representasjon, avslutninger og høytidelige markeringer. Tilsvarende foreslås det å åpne for at Forsvaret kan gi unntak fra forbudet mot oppbevaring av alkoholholdige drikke innenfor militært område.

5. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Departementet legger til grunn at forslagene i forsvarsloven ikke vil føre til økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning. Endringene innebærer kun en klargjøring av gjeldende praksis. Videre har departementet mottatt innspill fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet når det gjelder økonomiske og administrative konsekvenser i forbindelse med de foreslåtte endringene i folketryktdloven. Det legges til grunn at heller ikke disse endringene vil medføre økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

6. FORSLAG TIL LOVENDRINGER

6.1 Endringer i forsvarsloven

I lov 12. august 2016 nr. 77 om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) foreslås følgende endringer:

Departementet foreslår at ny § 25 c skal lyde:

§ 25 c. Kontrakt om utdanning og tjenesteplikt i Forsvaret

Personer som tas opp til utdanning på bachelornivå i Forsvaret, skal inngå kontrakt med Forsvaret om utdanning og tjenesteplikt før utdanningen starter. Det skal fremgå av kontrakten hvilke rettigheter og plikter som gjelder etter denne lov i utdanningsperioden.

De som har inngått kontrakt etter første ledd er under utdanningsperioden tjenestepliktig etter § 2.

Personer som nevnt i første ledd anses ikke som arbeidstakere.

Forsvaret kan pålegge plikttjeneste etter endt utdanning.

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av utdanningen og tjenesteplikt i Forsvaret.

6.2 Endringer i folketrygdloven

I lov om folketrygd (folketrygdloven) av 28. februar 1997 nr. 19 foreslås følgende endringer:

Departementet foreslår at § 13-8 skal lyde:

§ 13-8. Militærpersoner o.a.

Følgende grupper av medlemmer er yrkesskadedekket:

- a. vernepliktige og frivillig tjenestegjørende etter forsvarsloven,
- b. tjenestepliktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret,
- c. tjenestepliktige og frivillig tjenestegjørende etter lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet,
- d. *personer under utdanning i Forsvaret,*
- e. militært tilsatte etter forsvarsloven,
- f. personer som etter avtale deltar i Forsvarets tjeneste som lotter.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav a til c er yrkesskadedekket ved enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått i tidsrommet fra de møter til tjeneste til de blir dimittert.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav d er yrkesskadedekket etter bestemmelsene som gjelder for skoleelever og studenter så langt det passer. Under medlemmenes første utdanningsår og ellers når medlemmene deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold, gjelder likevel bestemmelsene i andre ledd i denne paragrafen. Medlemmer som er på opptak til utdanning i Forsvaret er yrkesskadedekket ved enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått under opptaket.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav e er yrkesskadedekket etter bestemmelsene som gjelder for arbeidstakere. Når medlemmene deltar i manøver eller utfører oppdrag under feltmessige forhold, gjelder likevel bestemmelsene i andre ledd i denne paragrafen. Når medlemmene tjenestegjør i internasjonale operasjoner, er de yrkesskadedekket ved enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått under opphold i utlandet.

Medlemmer som nevnt i første ledd bokstav f er yrkesskadedekket under kurs, øvelser og annen tjeneste for Forsvaret.

7. FORSLAG TIL FORSKRIFTSENDRINGER

I forskrift 16. juni 2017 nr. 779 om verneplikt og heimevernstjeneste (vernepliktsforskriften) foreslås følgende endringer:

7.1 Vernepliktsforskriften § 26

Departementet foreslår at § 26 skal lyde:

§ 26. *Når utdanning på bachelornivå og tjeneste som militær lærling godskrives som ordinær tjenestetid*

Fullført og bestått utdanning på bachelornivå og tjeneste som militær lærling, som varer i minimum ett år og kvalifiserer for tilsetting i militær stilling, godskrives som tolv måneders ordinær tjeneste. Den som har gjennomført deler av førstegangstjenesten når utdanningen eller læretiden starter, får godskrevet inntil tolv måneder som ordinær tjeneste.

Opptaksperiode til *utdanning i Forsvaret*, godskrives ikke som ordinær tjeneste. Hvis den tjenestepliktige gjennomfører opptak under førstegangstjenesten, godskrives opptaksperioden likevel som del av den ordinære tjenesten.

Ved avbrutt utdanning, godskrives ordinær tjeneste forholdsmessig etter utdanningens lengde:

a. Ved ett-årig utdanning godskrives hele den gjennomførte utdanningstiden som ordinær tjeneste.

b. Ved to-årig utdanning godskrives halvparten av gjennomført utdanningstid som ordinær tjeneste.

c. Ved tre-årig utdanning godskrives en tredel av gjennomført utdanningstid som ordinær tjeneste

7.2 Vernepliktsforskriften § 86

Departementet foreslår at § 86 skal lyde:

§ 86. Pliktmessig avhold

Tjenestepliktige som er i tjeneste uten å være tilsatt, skal ikke nyte alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel, i fritiden på militært område eller i umiddelbar nærhet til militært område. Plikten til avhold gjelder også under permisjon utenfor militært område ved

- a. endrede sikkerhetsmessige situasjoner som etter Forsvarets vurdering krever økt tilgjengelighet for hele eller deler av Forsvaret, eller
- b. høyere beredskap for hele eller deler av Forsvaret.

Det samme gjelder under permisjon utenfor militært område dersom Forsvaret pålegger de tjenestepliktige uniformsplikt.

Forsvaret kan gi unntak fra avholdsplikten ved representasjon, avslutninger eller andre høytidelige markeringer.

Tjenestepliktige som er i tjeneste uten å være tilsatt, skal ikke oppbevare alkoholholdig drikke på militært område. For å sikre at plikten overholdes, kan offiserer og befal kontrollere militære bygninger og rom, og kjøretøy på og i umiddelbar nærhet av militært område.

Forsvaret kan gi unntak fra avholdsplikten og forbudet om å oppbevare alkoholholdig drikke på militært område for personer som har inngått kontrakt om utdanning etter forsvarsloven § 25 c.

Tjenestepliktige skal informere sine overordnede om andres misbruk av berusende eller bedøvende midler som kan gå ut over tjenesten